

## GARANȚII CONSTITUȚIONALE PRIVIND EXPROPRIEREA

**Olga PĂDURARU**

doctorandă, Universitatea de Stat "Dimitrie Cantemir"

Constituționaliștii sunt preocupați de problema existenței unei anumite limite până la care poate fi asigurată o protecție eficientă a dreptului de proprietate privată împotriva abuzurilor administrative și a reglementării excesive a exercitării dreptului de proprietate. Articolul explorează o astfel de garanție de protejare a dreptului de proprietate privată ca limitare a exproprierii. Uneori, această garanție este considerată o garanție de compensare în caz de expropriere. Autorul propune să ia în considerare ce se înțelege printr-o garanție constituțională de limitare a exproprierii. Pe baza studiului cazurilor, se trag concluzii cu privire la punerea în aplicare a acestei garanții.

**Cuvinte-cheie:** garanții constituționale, expropriere, proprietate privată, utilitate publică, practica judiciară.

### CONSTITUTIONAL GUARANTEES ON EXPROPRIATION

**Olga PĂDURARU**

PhD student, Dimitrie Cantemir State University

Constitutionalists are concerned about the existence of a certain extent to which effective protection of private property rights against administrative abuses and excessive regulation of the exercise of property rights can be ensured. The article explores such a guarantee of protection of private property rights as a limitation of expropriation. Sometimes this guarantee is considered a compensation guarantee in case of expropriation. The author of this article aims to consider what is meant by a constitutional guarantee limiting expropriation. Based on the case study, conclusions are drawn on the implementation of this guarantee.

**Keywords:** constitutional guarantees, expropriation, private property, public utility, judicial practice.

**Introducere.** Constituția garantează dreptul de proprietate, conținând reglementări privitoare la expropriere, care se constituie în reale garanții ale dreptului de proprietate privată. Potrivit legii fundamentale, cele mai severe limitări care pot fi aduse dreptului de proprietate sunt cele privind cedările silite ale acestui drept și care pot fi realizate prin expropriere pentru cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu dreaptă și prealabilă despăgubire. În opinia prolificului savant și profesor în drept Ugo Mattei, orice cazuri de înstrăinare forțată a proprietăților trebuie privite prin prisma exproprierii, care are multe definiții: „dreptul statului la înstrăinarea obligatorie a proprietății private” (*power of eminent domain*), „expropriere în binele public” (*expropriation in the public utility*) sau pur și simplu „luarea” (*taking*). Potrivit autorului, dreptul statului la înstrăinarea obligatorie a proprietății private este pe cât de important, pe atât de periculos și rezultă, în mod natural, de la primatul politicii asupra dreptului, a puterii asupra principiilor. Prin urmare, orice constângere a acestui drept, din punctul de vedere al eficacității și funcționării sale adecvate, necesită un grad semnificativ de maturitate din partea sistemului juridic, prezența unui sistem judiciar puternic, independent și de încredere, care să poată rezista nevoilor autorităților de stat care se regăsesc brusc.[14, 275]

Expropriere pentru cauză de utilitate publică prezintă un subiect abordat în literatura de specialitate, constatându-se însă că doctrina contemporană nu a abordat pe larg un domeniu atât de actual și de prezent în fața instanțelor de judecată, ci doar punctual, aspect care ne motivează să studiem problematica lui.

**Scopul studiului.** Normele constituționale și cele din cadrul legal infraconstituțional instituie garanții ale dreptului de proprietate împotriva exproprierii ilegale și abuzive de proprietate privată. În acest articol ne propunem să analizăm dispozițiile legii privind expropriere, având în vedere nivelul garanțiilor și de protecție de care se bucură partea mai slabă în cadrul procedurilor de expropriere.

**Metode și materiale aplicate.** În realizarea scopului am folosit metode de analize specifice științei dreptului, cum ar fi studiile de caz, studiile comparate în materie de reglementare a exproprierii, analiza jurisprudenței naționale și internaționale, Baza teoretico-juridică a articolului științific cuprinde reglementările normative, naționale și internaționale, referitoare la expropriere și garanțiile constituționale privind expropriere.

**Rezultate obținute și discuții.** Constituția este rezultatul unor evoluții istorice, economice, politice și sociale interne sau internaționale, și reflectă,

în mod inevitabil, momentul în care ea a fost elaborată [7]. În acest context observăm că în România, naționalizarea socialistă, care a fost vehement condamnată pentru că a persecutat și a distrus proprietatea privată, [1] este consacrată expres în Constituție, art.44, alin.(4), care interzice *naționalizarea sau orice alte măsuri de trecere silită în proprietate publică a unor bunuri pe baza apartenenței sociale, etnice, religioase, politice sau de altă natura discriminatorie a titularilor* [4]. Deși consecințele naționalizării au fost similare în Republica Moldova, ca și în alte state ex-sovietice, nici Constituția Republicii Moldova și nici legislația infraconstituțională nu fac referire, în mod expres, la naționalizare în sensul condamnării istorice a acestor măsuri politice și ideologice de desființare a proprietății private. Parlamentul Republicii Moldova a condamnat în linii generale regimul comunist totalitar din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească care *”a comis crime împotriva umanității”*, fără a publica, însă, și raportul care a stat la baza hotărârii de condamnare [9]. Prin *Rezoluția Parlamentului European din 19 septembrie 2019 referitoare la importanța memoriei istorice europene pentru viitorul Europei* au fost condamnate crimele împotriva umanității și încălcările în masă ale drepturilor omului comise de regimurile totalitare nazist, comunist și de alte regimuri totalitare [16].

Curtea Constituțională a României a statuat asupra deosebirii dintre naționalizare și expropriere: *naționalizarea și exproprierea reprezintă modalități de trecere a unor bunuri din proprietatea privată în cea publică, fără niciun fel de despăgubire, în primul caz, respectiv cu dreptă și prealabilă despăgubire în cel de-al doilea.*[6] Totodată, Legea Fundamentală a Germaniei operează și cu termenul expropriere prin despăgubire și cu termenul special de naționalizare pentru proprietatea funciară, resursele naturale și mijloacele de producție, care pot fi trecute în proprietate publică în schimbul unei despăgubiri [11].

De-privarea de proprietate este una din cele mai severe ingerințe al statului în realizarea dreptului de proprietate, deoarece lipsește persoana de bunul ce-i aparține, *”distruge dreptul de proprietate”* prin transferarea titlului de la o persoană către stat sau altă autoritate publică sau către un alt terț [14]. În acest context autorii sunt preocupați de problema existenței unei anumite limite până la care poate fi asigurată o protecție eficientă a dreptului de proprietate privată împotriva exproprierii abuzive. Această preocupare este una comună pentru continentul European, a fost instituită încă în Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului din 26 august 1789, art. 17, *”Proprietatea fiind un drept inviolabil și sfânt, nimeni nu poate fi*

lipsit de ea, afară numai de cazul în care nevoia publică, constatată conform legii, o cere în mod evident și cu condiția unei juste și prealabile despăgubiri” [10] și cel American, unde limitarea exproprierii abuzive a fost instituită în 1791, prin cel de al Cincilea Amendament la Constituția SUA, care a interzis guvernului exproprierea proprietății private pentru interes public fără justă compensare [5]. Astăzi, limitarea exproprierii abuzive este reglementată la nivel constituțional, de exemplu, Constituția Regatului Belgiei., art. 16, *”Nimeni nu poate fi privat de proprietatea sa, cu excepția exproprierilor în interes public efectuate în cazurile și în modul stabilit prin lege, în schimbul unei compensații juste și prealabile”* [2]. Una dintre provocările exproprierii constituționale ține de faptul că este dificil de a lista exhaustiv acele cauze de utilitate publică care justifică intervențiile în exercitarea unui drept fundamental prin impunerea unor restricții de ordin legislativ ori limitări privind compensările în caz de expropriere [17].

Exproprierea este noțiunea utilizată în legislația Republicii Moldova pentru cazurile de trecere a proprietății private în proprietate publică, în sensul lipsirii de proprietate potrivit art. 1 din Protocolul nr. 1 al Convenției CEDO. În prezent, temeiul de principiu al exproprierii îl constituie art.46 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova, care instituie garanții contra exproprierii arbitrare: *nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu dreptă și prealabilă despăgubire* [3]. Prevederile constituționale sunt implementate prin Legea exproprierii pentru cauză de utilitate publică, nr. 488 din 8 iulie 1999, care definește exproprierea în art.1:

*”...prin expropriere se înțelege transferul de bunuri și de drepturi patrimoniale din proprietate privată în proprietate publică, transferul către stat de bunuri proprietate publică ce aparțin unei unități administrativ-teritoriale sau, după caz, cedarea către stat sau către o unitate administrativ-teritorială a drepturilor patrimoniale în scopul efectuării de lucrări pentru cauză de utilitate publică de interes național sau de interes local, în condițiile prevăzute de lege, după o dreptă și prealabilă despăgubire”* [12].

Prima condiție constituțională întru protecția dreptului de proprietate împotriva exproprierii abuzive ține de existența unei cauze de utilitate publică, stabilită potrivit legii. Această condiție este foarte importantă, asigură evitarea abuzurilor, autoritățile fiind impuse să probeze *”un interes public general, stabilit de lege, evident și demonstrat, în a cărui realizare se lezează dreptul la proprietate privată”*[3]. Art. 2 din Legea nr. 488 din 8 iulie 1999 delimitează bunurile

care pot fi obiect al exproprierii de interes național sau de interes local, art. 5 descrie lucrările de utilitate publică care justifică exproprierea, art. 6 prevede modul de declarare a utilității publice în sensul și scopurile exproprierii. Potrivit art. 8 din Lege *”actul de declarare a utilității publice de interes național și de interes local se aduce la cunoștință publică prin afișare la sediul consiliului local în a cărui rază este situat obiectul exproprierii și prin publicare în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Nu se dau publicității actele prin care se declară utilitatea publică pentru lucrări privind apărarea țării și securitatea națională în cazul în care ele prezintă secret de stat”*.

O condiție esențială obligatorie a exproprierii impusă de Constituție este despăgubirea dreaptă și prealabilă, ceea ce justifică opinia că nu ar fi vorba de expropriere, ci de un *”schimb de proprietate, deoarece în locul bunului expropriat se oferă un alt bun sau o recompensă ce acoperă paguba”* [3]. Această condiție este întrunită dacă 1) despăgubirea oferită compensează în întregime costul bunului și pagubele suferite în urma exproprierii și 2) despăgubirea a avut loc prealabil, înainte de expropriere, nu după trecerea bunului în proprietatea statului. Dreptul la dreaptă și prealabilă despăgubire pentru caz de expropriere derivă și din alte dispoziții constituționale privind principiul dreptății, proclamat ca valoare supremă și garantat în alin. (3) al art. 1 din Constituție sau dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică de a cere reparația pagubei potrivit art. 53 alin. (1) din Constituție [3].

Legea nr. 488 din 8 iulie 1999 nu a fost aplicată foarte frecvent, ceea ce face dificilă identificarea unor probleme de constituționalitate a reglementărilor legale adoptate întru dezvoltarea prevederilor de referință ale art. 46 din Constituție. Practica judiciară atestă existența unor litigii iscate din exproprierea bunurilor pentru cauză de utilitate publică:

- exproprierea unei părți din terenul agricol prin formarea unui bun imobil distinct în temeiul Legii nr.150 din 29 iunie 2012 privind declararea utilității publice de interes național pentru lucrările de reabilitare și extindere a unor drumuri naționale. Obiectele exproprierii au fost bunuri imobile proprietate privată, situate în extravilanul localităților, amplasate de-a lungul drumurilor;

- exproprierea unor terenuri pentru cauză de utilitate publică de interes național potrivit Legii nr. 176 din 10 iunie 2008 privind declararea utilității publice a lucrărilor de interes național de construcție a Portului Internațional liber Giurgiulești și Hotărârii Guvernului nr.186 din 09 martie 2009 cu privire la unele măsuri privind asigurarea activității Portului Internațional Liber Giurgiulești;

Statistica hotărârilor pronunțate de Curtea Constituțională a Republicii Moldova în materia drepturilor omului relevă că cele mai multe plângeri se referă la protecția proprietății - 32% (începând cu reforma agrară, privatizare, până la chestiuni legate de monopol și legislație) [16]. Curtea Constituțională a emis un șir de acte pentru a soluționa probleme de constituționalitate a unor norme de drept care au impact asupra dreptului de proprietate prin prisma exproprierii:

Hotărârea nr. 11 din 11.05.2016 privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor articolelor 37<sup>2</sup> alin.(5) și 37<sup>15</sup> alin.(2) din Legea instituțiilor financiare nr.550 din 21 iulie 1995 (interzicerea transferului și retragerii mijloacelor bănești din conturile bancare ale persoanelor afiliate unei bănci comerciale) [10]. Normele contestate vizează modul de executare a creanțelor creditorilor afiliați băncii. Curtea a respins sesizarea. Deși a recunoscut că în sensul art. 1 al Protocolului nr.1 la Convenția CEDO drepturile afectate prin normele vizate constituie „bunuri”, drepturi și interese materializate prin active, „speranța legitimă” de a obține un avantaj patrimonial, Curtea a statuat că *”măsura impusă nu reprezintă o expropriere sau o confiscare, deoarece dreptul de proprietate nu este golit de conținut, iar ”o restricție de transferare și retragere a mijloacelor bănești din conturile bancare de către persoanele vizate pentru o perioadă de 2 luni nu înseamnă o interdicție totală a dispoziției asupra acestor mijloace bănești (i.e., pentru totdeauna sau pentru o perioadă de timp nerezonabilă).”* Curtea a invocat practica CtEDO în una din cauzele relevante care a statuat că blocarea conturilor unei persoane, în urma instituirii unui sechestr dispus în cadrul unor procese de judecată, nu constituie o priveră de proprietate (X v. Belgia, hotărâre din 10 decembrie 1976). Astfel, Curtea nu a constatat o *afectare a esenței dreptului de proprietate* al persoanelor vizate. De asemenea Curtea a apreciat echitatea balanței dintre (i) importanța evitării prejudicierii dreptului persoanelor vizate și (ii) importanța beneficiului câștigat prin îndeplinirea scopurilor legitime ale măsurilor legale, și a conchis că *”interesele protejate prin măsurile prevăzute de lege au o semnificație deosebită nu doar pentru drepturile altor persoane, ci și pentru bunăstarea economică a țării”*, interesul public fiind necesitatea menținerii bunăstării economice a țării, care se sprijină inclusiv pe stabilitatea financiară a băncilor care alcătuiesc sistemul bancar.

Hotărârea nr. 30 din 01.11.2016 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 19 alin.(4) din Legea nr.303 din 13 decembrie 2013 privind serviciul public de alimentare cu apă și de canalizare [11]. Potrivit prevederilor supuse controlului de constituționalitate,

instalațiile și rețelele publice de alimentare cu apă și de canalizare, situate pe teren public, construite de persoane fizice și/sau de persoane juridice, se transmit gratuit la balanța autorității administrației publice locale sau direct operatorului. Curtea a admis parțial excepția de neconstituționalitate și a declarat neconstituțională sintagma „*gratuit la balanța*” din normele de referință din Legea nr.303 din 13 decembrie 2013 privind serviciul public de alimentare cu apă și de canalizare și din Legea nr.272-XIV din 10 februarie 1999 cu privire la apa potabilă. Curtea a invocat articolul 9, art. 46 și art. 127 Constituție, precum și articolul 1 din Protocolul nr.1 la Convenția CEDO, constatând că ***norma contestată reprezintă în fapt o expropriere fără a fi stabilită o dreaptă și prealabilă despăgubire*** a proprietarului sau titularului de alte drepturi reale asupra rețelelor de alimentare cu apă. Curtea a reținut că *”exproprierea este una dintre cele mai severe măsuri care poate fi luată cu privire la dreptul de proprietate privată, deoarece nu este doar o simplă limitare a dreptului, ci duce la pierderea acestuia”*, iar *exproprierea urmează a fi precedată de o dreaptă și prealabilă despăgubire a titularului bunului*. În absența unei compensații reparatorii, *”art.1 din Protocolul nr.1 nu ar asigura decât o protecție iluzorie și ineficace a dreptului de proprietate, în totală contradicție cu dispozițiile Convenției (cauza James și alții vs. Marea Britanie, hotărârea din 22 februarie 1986).”*

Hotărârea nr. 69 din 14.12.99 despre controlul constituționalității art.14 alin.(2) din Legea cu privire la energetică nr.1525-XIII din 19 februarie 1998. Sesizarea a avut drept obiect prevederile legale care stipulau că aparatele de evidență a consumului de resurse energetice se află la balanța furnizorului, care este obligat să le mențină în conformitate cu normele în vigoare. Curtea a admis sesizarea, statuând că ***aplicarea normei contestate constituie o expropriere***, care este o restricție adusă dreptului de proprietate al consumatorului [13].

Încălcarea dreptului la protecția proprietății constituie circa 39% din cauzele examinate de CtEDO împotriva Moldovei inclusiv: *Balan vs. Republica Moldova Nr. 19247/03, Hotărârea din 29 ianuarie 2008, Articolul 1 din Protocolul nr. 1 - calitatea legii în ceea ce privește despăgubirea pentru încălcarea drepturilor privind proprietatea intelectuală; Dacia S.R.L vs. Republica Moldova Nr. 352/04, Hotărârea din 18 martie 2008, Articolul 6, Articolul 1 din Protocolul nr. 1 - lipsa protecției proprietății private ca urmare a anulării privatizării fără motive convingătoare și compensații adecvate - lipsa protecției împotriva competențelor discreționare ale autorităților de stat de a reexamina și anula tranzacțiile de privatizare [15].*

La 26 iunie 2018 CtEDO a publicat hotărârea sa în cauza *Mocanu și alții c. Moldovei, cererea nr. 8141/07*, prin care Curtea a constatat încălcarea Articolului 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția CEDO (respectarea proprietății), prin încălcarea procedurilor legale de expropriere a terenurilor agricole deținute de către reclamanți [8]. Litigiul a apărut în 2004 când Guvernul Republicii Moldova a decis să reia construcția secțiunii liniei de cale ferată Revaca-Căinari. Consiliul local al orașului Sângera a aprobat lista persoanelor ale căror terenuri agricole urmau să fie transferate în proprietatea statului pentru construirea căii ferate în cauză, inclusiv terenurile reclamanților. Guvernul a transmis terenurile expropriate Întreprinderii de Stat „Calea ferată din Moldova”. Reclamanții au invocat exproprierea ilegală, fără o despăgubire promptă și echitabilă, precum și absența, în dreptul intern, a unui remediu eficient împotriva acestui tip de expropriere. CtEDO nu a acceptat argumentul Guvernului că ocuparea terenurilor în litigiu a fost efectuată în condițiile prevăzute de lege, deoarece nu au fost respectate diverse etape ale unei exproprieri stabilite prin legislația privind exproprierea: lipsa unei declarații de utilitate publică; nerespectarea procedurilor de expropriere stabilite de legea aplicabilă; în caz de dezacord cu condițiile de expropriere, transferul dreptului de proprietate nu poate fi efectuat decât în temeiul unei hotărâri judecătorești; statul a însușit terenurile reclamanților fără să le plătească mai întâi despăgubiri în această privință și fără a recurge la un proces judiciar; instanțele din Republica Moldova au aprobat exproprierea *de facto* prin faptul că au considerat că reclamanții au fost privați de proprietatea lor în scopuri publice. Prin urmare, Curtea a conchis că situația reclamanților nu poate fi considerată „previzibilă” și care satisface cerința „securității juridice” (pentru comparație *Burghilea c. României*, nr. 26985/03, § 39, 27 ianuarie 2009, *Rolim Comercial, SA c. Portugaliei*, nr. 16153/09, § 67, 16 aprilie 2013). Astfel, ingerința invocată nu este compatibilă cu principiul legalității și, prin urmare, a încălcat dreptul reclamanților la respectarea proprietății lor. Curtea a constatat, în unanimitate, violarea Articolului 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție, respectul proprietății.

Această analiză reflectă faptul că normele referitoare la expropriere trebuie îmbunătățite, modernizate și unificate în scopul protejării reale a dreptului de proprietate privată.

#### **Concluzii**

În articol se subliniază că doctrina definește astăzi exproprierea ca o pierdere forțată a dreptului de proprietate sau limitarea dreptului de proprietate în interes public, astfel cum este stabilită de lege, Constituția Republicii Moldova instituie garanții contra expro-

prierii arbitrare. Exproprierea este o situație juridică specială, complexă, ce constă într-un ansamblu de acte și fapte juridice de drept, derulate pe etape determinate de lege și care se finalizează prin transferul dreptului de proprietate din patrimoniul expropriatului în patrimoniul expropriatorului, în schimbul unei juste și prealabile despăgubiri. Exproprierea nu poate fi considerată un mod obișnuit și obligatoriu de a ceda proprietăți în scopuri publice, se recurge la această măsură în cazuri excepționale și în prezența unor condiții. În acest sens, ea există ca o posibilitate stabilită constituțional pentru administrație să acționeze, dar nu este datoră acesteia. Administrația poate recurge la aceasta, dar poate găsi și alte modalități de a soluționa problema. De asemenea, pornim de la teza incontestabilă potrivit căreia orice stat suveran are dreptul să efectueze exproprierea. Este nechipzuit să negi dreptul statului de a înstrăina forțat proprietatea de la persoanele private în interesul public. Esența întrebării constă în altceva, cât de oportună este în fiecare caz concret.

## Referințe

1. Comisia prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România. Raport final. București 2006. Disponibil: [http://old.presidency.ro/static/rapoarte/Raport\\_final\\_CPADCR.pdf](http://old.presidency.ro/static/rapoarte/Raport_final_CPADCR.pdf)
2. Constituția Regatului Belgiei. Disponibil: <http://codex.just.ro>
3. Constituția Republicii Moldova: comentariu/ coord. de proiect: Klaus Sollfrank. Chișinău.: Arc, 2012. Disponibil: <http://www.constcourt.md>
4. Constituția României din 2003. Disponibil: <https://www.constitutia.ro>
5. Constituția Statelor Unite ale Americii din 1787. Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com>
6. DECIZIA nr. 226 din 16 aprilie 2019 referitoare la excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 22 alin. (1) și (5) din Legea nr. 10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945-22 decembrie 1989. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/215660>
7. Dorneanu Valer, Krupenschi Claudia-Margareta. Influența dreptului internațional asupra controlului de constituționalitate, Preeminența dreptului și controlul de constituționalitate între tradiție și modernitate. București, 2018. Disponibil: <http://www.constcourt.md/>
8. Hotărârea CtEDO din 26 iunie 2018 CtEDO în cauza *Mocanu și alții c. Moldovei*, cererea nr. 8141/07. Disponibil: <http://agent.gov.md>
9. Hotărârea Parlamantului Nr. 191 din 12.07.2012 privind aprecierea istorică și politico-juridică a regimului comunist totalitar din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească versiune accesibilă pe Internet a raportului conține o listă a crimelor regimului totalitar, printre care și lichidarea proprietății private, confiscarea bunurilor și colectivizarea. Disponibil: <file:///C:/Users/>
10. HOTĂRÂRE Nr. 11 din 11-05-2016 privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor articolelor 377 alin. (5) și 3715 alin. (2) din Legea instituțiilor financiare nr. 550 din 21 iulie 1995 (interzicerea transferului și retragerii mijloacelor bănești din conturile bancare ale persoanelor afiliate unei bănci comerciale) (Sesizarea nr. 9g/2016) Publicat : 24-06-2016 în Monitorul Oficial Nr. 169-183 art. 54. Disponibil: [www.legis.md](http://www.legis.md)
11. HOTĂRÂRE Nr. HCC30/2016 din 01.11.2016 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 19 alin. (4) din Legea nr. 303 din 13 decembrie 2013 privind serviciul public de alimentare cu apă și de canalizare (transmiterea instalațiilor și rețelelor publice de alimentare cu apă) (sesizarea nr. 76g/2016). Disponibil: [www.legis.md](http://www.legis.md)
12. Hotărârea Curții Constituționale nr.69/14.12.99 despre controlul constituționalității art.14 alin.(2) din Legea cu privire la energetică nr.1525-XIII din 19 februarie 1998 (Monitorul Oficial 153-155/81, 29.12.1999). Disponibil: [www.constcourt.md](http://www.constcourt.md)
13. Déclaration des droits de l'Homme et du citoyen de 1789. Disponibil: [www.conseil-constitutionnel.fr](http://www.conseil-constitutionnel.fr)
14. LEGEA FUNDAMENTALĂ A REPUBLICII FEDERALE GERMANIA. Disponibil: <http://codex.just.ro>
15. LEGEA REPUBLICII MOLDOVA expropriării pentru cauza de utilitate publică Nr.488-XIV din 08.07.1999 Monitorul Oficial al R.Moldova nr.42-44 din 20.04.2000. Disponibil: [www.law-moldova.com](http://www.law-moldova.com)
16. Маттей У., Суханов Е.А. Основные положения права собственности. М.: Юристъ, 1999. 383с. ISBN 5-7975-0155-4
17. STUDY ON THE CASE-LAW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS APPLICABLE IN ADMINISTRATIVE DISPUTES, Regional School of Public Administration, 2017. Disponibil: <file:///C:/Users/User>
18. Raport comparativ cu privire la Jurisprudența Curții Constituționale a Republicii Moldova și a Curții Europene a Drepturilor omului. Disponibil: <http://www.constcourt.md>
19. Rezoluția Parlamentului European din 19 septembrie 2019 referitoare la importanța memoriei istorice europene pentru viitorul Europei (2019/2819(RSP)). Disponibil: [www.europarl.europa.eu](http://www.europarl.europa.eu)
20. Vorpsi A. The impact of proportionality test in protecting individual rights. Some reflection on the case law of Albanian Constitutional Court. In: Constitutional Justice and Evolution of Individual Rights. International Conference Chișinău, 8-9 June 2017. Chișinău: Arc, 2018, pp.36-44. ISBN 978-9975-

DATE DESPRE AUTOR:

Olga PĂDURARU,

doctorand, Școala doctorală științe juridice, politice și sociologice, Universitatea de Stat

"Dimitrie Cantemir"

E-mail: [paduraruolga@gmail.com](mailto:paduraruolga@gmail.com)